

A felhasználásra meghatározatott, hogy 10,000 frt tőkének a kamata az 1880. évi január 1-ső napjától kezdődőleg használtassék fel az 1880. évben az indítványban foglalt célokra és módozatok szerint.

Az alapítvány kezelésére és felhasználására véleményadásra egy bizottmány küdetett, felhivatván az E. K. Tanács, hogy vegye be az egyházkörök vélekedését s közölje a bizottmány elnökével.

A Főt. Püspök urat végül felkérte a Zsinati Főtanács, hogy ez alap további fejlesztését ezután is gondozása alatt tartani sziveskedjék.

Az 1880. évi költségvetés az E. K. Tanács vonatkozó ajánlata és az e tárgyban kiküldött bizottmány vélekedéséhez képest a Zsinati Főtanács megállította, mely szerint a bevétel 17,689 — kr.
a kiadás 19,096 — kr.

fedezetlen . . . 1407 — kr.

Ezen hiányzat fedezésére kijellettett a számadásokban feltüntetett feles hátralékkamat; utasítván a Zsinati Főtanács az E. K. Tanácsot, hogy a hátralékban levő kamatokat per útján is hajtsa be. Jövendőre megállította a Zsinati Főtanács, hogy az évi költségvetések ez után minő alakban kiállítva és kinyomatva terjesztessenek az E. K. Tanács eleibe.

Végül mindennemű számadások véglegesen elláttattak.

VII.

A nemzeti előhaladás magasabb útai.

FELOLVASTA TISZT. CHALMERS ANDRÁS,
cambridgei lelkész a zsinat 2-od napján.

Ezelőtt néhány hóval örvendetesen értesültünk az angol lapokból, hogy önök Dávid Ferencz halála 300-ik évfordulóján emlékünnepet kívánnak ülni. Mi reméltük, hogy önök nemcsak arra fogják ez innepélyt felhasználni, hogy a mult egy nagy hősenek életét csodálják vagy dicsénekeket zengjenek ama gazdag áldásokért, melyek önökre Dávid Ferencz halálából kiáradtak. Reméltük, hogy önök vértanujok sirját nemcsak a pillanatnyi lelkesedés hevétől indittatva fogják virágokkal felékesíteni, hanem ama feladat iránti mélyebb, bensőbb föllelkesültségből, mely önökre a jelenben várakozik. És várakozásunk nemcsak hogy nem volt alaptalan, sőt mondhatom egész-

ben teljesült. A jelenkor fog igazán bizonyosságot tenni arról, hogy Dávid Ferencz műve nem a múlté, hanem egy nagyszerű, folyton előrehaladó mű s az ő küzdése folyton tartó küzdés. A mit én itt láttam és hallottam, bizonyosság arra nézve, hogy Dávidnak szabad, fenkölt szelleme mint éltető üde levegő eleveníti követőit. Ez azt mutatja, hogy a szabadságnak ama szent tüze, mely 300 év előtt önök nagy előharcosának keblét hevítette, egyházuk közszellemében most is él és az által munkál. Arról is meg vagyok győződve, hogy önök nemcsak a végett jöttek ide, hogy egy nagy férfiú emlékéit megtiszteljék, hanem hogy ama zászló alatt, melyet ő felemelt és szívvérével megszentelt, újlag összesereglenek.

És míg az ő szelleme körülleg minket, szedjük össze erőinket és lépünk az ő hitének és reményének soha el nem muló alapjára. Mi e pontnál szemtől szembe állunk ama nagy kérdésekkel, melyekről önök előtt értekezni szándékozom. Mi nem munkálhatunk sikeresen vallásunk érdekében, ha ama problémákat, melyek korunkban megoldásra várnak, alaposan nem ismerjük. Az Isten minket magasatos keresztény és reformátori munkára hitt, a mi nem kevesebb, mint a kereszténységet a jelenkor legnemesebb kívánalmival összhangzásba hozni és a tudományt és műveltséget a kereszténység szellemével megszentelni. És ebbeli kötelességeink ép napjainkban igen nagyok és igen sürgősek. Most a magyar állam szabadsága és önállósága biztosítva van, most az ideje a magyar szellemet fölemelni. És minél magasabbra emeli hatalmas szárnyait az önök hazájának Genius, annál nagyobb szükség van arra, hogy itt ne csak egy szabad és hatalmas, de egyszersmind egy felvilágosult nép is legyen. Barátim! mi nagy és komoly időben élünk, oly időben, mely az előhaladás szellemétől van áthatva. Minden évben tovább fejlődik a tudomány, ipar és műveltség és hovatovább a nagy felfedezések által mindinkább alárendeltetnek a természet erői az ember erőinek. A műveltségi érdekek minden irányban nagy gondal ápoltnak, a népnevelés bámulatos gyorsasággal halad és a szép iránti érzék általánosán finomul. Mi nem ismerjük félre egy szebb jövőnek mindezen jeleit, a folyton előrehaladó fejlődés mind ezen gyümölcseit. Mi örvendünk a jelen viszonyoknak, a művészet és tudomány virágainak; örvendünk, hogy korunk szeret mindent alaposan vizsgálni és javítani, örvendünk a külvilág és a szellemvilág törvényei kutatásának. Ámde ezen tudományos törekvés és általános tevékenység közt a materialismus mint méreg hat,

mely a társadalom egészségét aláássa. Örök időktől fogva ugy volt az, hogy a világ inkább hódolt a testnek, mint a léleknek. És ez az oka annak, hogy a külső fejlődés magasabb és maradandóbb pontra nem emelkedhetik mindaddig, míg egy fensőbb erő működése, vezérlete a szellemet az anyag felett győzelemre nem segíti.

Ha a mai miveltséget benső oldaláról vizsgáljuk, sok mindent találunk, a mi okot szolgáltat a gondolkodásra. Nemcsak a politikai és egyházi, de a társadalmi téren is nagy bajokat és akadályokat találunk, melyek a jelen nemzedék előrehaladásának útjában állanak. Ezért a harcz, melyre az önök megdicsőült reformátorának szelleme minket felhiv, nem katolikus és protestáns testvéreink elleni harcz, hanem inkább harcz minden az államban és társadalomban mutatkozó keresztényellenes törekvések ellen, harcz minden ellen, mi a vallási szabadságot, előrehaladást és fejlődést akadályozza. A feszültség, a zürzavar és dicsvágy az állami életben, az államegyház szabadságellenes törekvései, a művelt és kiváltságolt osztályok között elharapozó élvágy és könnyelműség, a tulzó szellemek durva materialismusa, és ezeknek az eszményvilág ellen irányzott támadásai, ezek azok a komoly nehézségek, melyeket mi felismerünk s melyek ellen harcolnunk kell. Ezek azok a bajok, melyekről a következőkben szólni kívánok, még pedig először is a politikai helyzetet tekintve.

A politikai téren a diplomacia már régen nem természetes, nem egyenes utat követ s ugy látszik, hogy még ma is inkább a népek vannak a kormányokért, mint a kormányok a népekért. Napjainkban, szintén ugy találjuk, hogy a politikai viszonyok alakulásokban a természet követelményei elől kitérnek és a természet rendjének ellenmondanak. Most a keleti vihar ugyan lecsendesült és Kelet-Európa felett egy békés kor hajnala látszik feltűnni. Mindazáltal, ha a világ politikai helyzetét nagyjában és egészében vesszük, az bizonytalan és homályos. Orosz és Németországban egy komoly társadalmi harcz előjátékát látjuk, melynek kimenetelétől nagy mértékben függ a két állam jövője. A népek nemzeti és szabadság érzete sehol sincs kielégítve. És Európában igen kevés kormány áll a valódi népképviselőlet egyszerű és tartós alapján. És a hol parlamentek léteznek is, azok nagyobb részint csak köznap szellemek gyűlhelyei, melyek a törvényhozást csak mesterségből úzik, de munkásságuknak semmi magasabb mértéke nincs. Ezért haladnak a kormányok is többnyire a régi kerékvágásban s csak

igen ritkán hoznak létre valamit, a mi a népek életének fejlődésére nagyobb befolyást gyakorolna. S ezen kormányoknak is fentartásukra iszonyatos katonai intézményekre van szükségük, s különösen a várintézmény többoldalu káros hatást gyakorol az állami élet anyagi fejlődésére. A kormányok nem borzadnak vissza a béktelenség magvát könnyelműen hinteni a népek közé. A legtöbb kormány titkos sajtót is használ és szemlátomást inkább a fegyverhatalomra s diplomatiái cselfogásokra támaszkodik, mint a nép hazafiúi érzelmére vagy erkölcsi és szellemi erejére.

Ezért szükséges, hogy a kormányzat magasabb elvekre fektettség, mert ily romlott légkörben a nemzeti élet virágokat nem hajthat, nem tenyészhetik. De e tekintetben nem szabad kizárólag pártszempontból munkálni, vagy tán valamely egyoldalulag megállapított kész tervvel előállani. Ez nem pártkérdés. Egészséges és áldásos előhaladást teremteni általános vágy. Épen ezért általánosan egy akarattal kell a célra munkálni s oda kell törekedni, hogy a nemzeti önérzet teljes erejében mozgásba hozassék a keresztény elvek által, mely elvek a népek öntudatát teljes magaslatra fogják emelni és tiszta kifejezésre juttatni.

Térjünk már most a társadalmi állapotra. Itt is annyi ellenmondó jelenséget találunk, hogy épen nem szükséges sötét szemüvegen nézünk, hogy a helyzet szomorító voltát felismerjük. Az elnyomott alsóbb osztályok fájdalmait és aggodalmait, az osztályoknak itt is ott is feltűnő küzdelmeit, az inséges, léleknélküli elsatnyult létnek kietlenségét nem szükség önök előtt ecsetelnem. Ezen társadalmi zürzavar és nyomor nagy részben az ember tehetségeinek és a társadalom egyes osztályainak egyenlőtlen fejlesztéséből származik. Míg az utolsó évtízben a tudomány és kereskedelem terén hatalmas lendület mutatkozott, addig a nép erkölcsi és szellemi emelésére nem fordított megfelelő gond. És a vallásos érzület hanyatlásával szemben a társadalom minden rétegében hovatovább bizonyos alávaló önzés, kicsinyes aggodás, és a mulandó javak után való hiu hajhászat uralkodik. Ezenfelül a mostani nemzedék és kivált az ugnevezett felvilágosodott körök annyira aláestek, hogy az életet a legfelületesebb oldalról tekintik. A világnak e fiai igen szerelmesek lettek a tündöklő küllátszatba és e miatt saját benső erkölcsi egészségük szenvedett végtelen nagy sérelmet. A társadalom most annyira a pillanatnyi előnyökre és élvezetekre fordítja figyelmét, hogy félrevetve a muló érdekek által, lelkiismerete szózatát el-

hallgattatja és az ember valódi rendeltetéséről megfelelkezik. Mindamellet, hogy az ember sorsa magával hordozza, hogy egy szent akarát törvényének alávetve legyen, csak ritkán van rá eset, hogy magát az igaznak, szépnak és jónak szolgálatára szentelje; sőt ellenkezőleg azzal foglalkozik, hogy miként élvezze az érzéki gyönyöröket.

Szabadság, előrehaladás és humanitás, melyekkel a mai civilizatio oly igen dicsekszik, e szavakat sokan díszköpenyül használják, a kinnél hiányzik is a felebaráti szeretet és készség az általános physikai és moralis helyzet emelésére. Innen van aztán, hogy a társadalom különféle osztályai oly kevés részvétet tanusitanak egymás iránt s embertársaikat saját céljaik elérésére eszközöknek tekintik. Innen van, hogy az emberek Isten előtti egyenlőségének szent törvényét és a siron innen és túl való lelkiismeretbeli felelősséget némelyek nemcsak elfeledik, sőt tagadják és kigunyolják. Mindazonáltal azt hiszem, hogy ezen társadalmi bajt csak muló és természetes betegségnek lehet tekinteni. S kimondhatom azt is, hogy e társadalmi reformatiot csak vallási reformatio által lehet előidézni. Igen, hol van a vallás gyógyító ereje a kor ezen rohamosan növekedő romlásával szemben? Most már az egyház helyzetéről kell szólanom.

Egy vallási átalakulás, szellemi revolutio küszöbén állunk, melynél az emberiség lételének legnagyobbszerü problémáiról van szó. Az egyház csaknem mindenütt nagy nyomás alatt szenved, sőt Európa némely országaiban a korszellem azt hiszi, hogy a kereszténységet már meghaladta. Kivált a nagyobb europai városokban az egyház lassanként veszi lábai alól a földet. Nemcsak a templomlátogatást, hanem a keresztelei, esketési és temetési szertartásokat is hovatovább kezdik felhagyni. A miveltebb osztályból is ezerek nem találnak már otthont az egyházban; nem tartják a kereszténységet és miveltséget összeegyeztethetőnek. Sokan az egyházat szövetséges társnak tekintik az állami és társadalmi állapotok fentartására vagy pedig eszköznek hogy a népet szolgaságban tartsák. És bizonyára e tekintetben az egyház nincs is hiba nélkül. A papság oly hosszason használta a vallást a népre nézve ijesztő eszközül és annyiszor alácsonyította le politikai pártszenvedély szolgálatában, hogy most nemesebb törekvései is félreismerttetnek és kigunyoltatnak. A papság igen ritkán gondolt az egyházi élet megalévenítésére, és a nép fel-emelésére, de igenis gondolt arra, mi a papi tekintélyt és az egyház hatalmát biztosítja. A papok megbélyegezték és üldözték a val-

lási szabadságra való nemes törekvést és folyton a merev igazhitűséget ápolták és prédikálták. Azért a tátongó úr az élő néperzelem és az egyház intézménye között s a még tátongóbb a gyülekezetek szabadságérzete és az egyházi hatóságok reactionarius törekvései közt. A jelenkor szelleme a vallástól annál hidegebben fordul el, minél inkább igyekeznek a hagyomány vitézei azt elnyomni és kigunyolni. S nem is csoda, ha a nép a katolikus egyházi tant és a protestáns hitformákat félreveti, s a római egyház (miként Németországban) ostromállapotban van. Nem csoda, ha ez időszerint és ily körülmények között, minden fénylő miveltségünk és tudományos előrehaladásunk mellett is a kereszténység láthatára lassanként homályosul. Ezért azon kell gondolkoznunk, hogy miként lehet a vallás nélkülözhetlen hatalmát újból visszaállítani? Lehetséges-e a vallási érzelmet újból felkölteni és a keresztény hitet új életre támasztani? Továbbá, a nemzeti előhaladásra nézve azon kérdés merül fel, mikép irányozhatjuk az erőket, melyek gyakran mint romboló hatalmak lépnek fel a modern civilisatióban, úgy, hogy áldásthozók legyenek? Mikép nyerhet a jó az emberek hajlamaiban és erkölceiben legtisztább és legszebb kinyomatot? Mikép virágozhatnak és növekedhetnek a családban rendes nevelés, a társalgásban őszinteség és nyíltság, s a társadalmi és politikai viszonyok között hűség? Mikép virágozhatnak mesterség, művészetek és tudomány, mint a nemes törekvésnek gyümölcsei, hogy ékesítsék és emeljék ezek az életet s ne csupán külső vagyon és testi élvezetek megszerzésére szolgáljanak eszközül?

Ha nem csalódom, ezen komoly kérdések csak úgy lelnek előnyös megoldást, ha összes miveltségünket magasabb isteni szellem hatja át. Természetesen, el kell háritni azon akadályokat, melyek a nemzetek és egyedek üdvös fejlődésének útjában állanak. De ezen Istennek tetsző műben nem szabad valamely negativ ténynyel megelégednünk, kötelességünk az emberi szivben a vallásos ihlettséget fölkelteni és az idők sebeit a szabadság, igazság és szeretet balzsamával begyógyítani és a nép benső erőit fokozni és nemessé tenni. Vagy más szavakkal: az Isten országának a népek életében meg kell valósulnia, helyét a népek szívében el kell hogy foglalja, hogy érvényre jusson államban, községben, iskolában és családban. E nélkül egy nemzet sem tud az előrehaladásnak és felvirágzásnak magasabb útjain járni. Ezen istenországa azonban nem dogmán vagy külső formákon, hanem emberbaráti érzületen, minden jó és isteni iránt

való áldozatkész odaadáson alapszik. Ha az isteni és emberi szeretetnek ezen szelleme általánossá lenne azon népek között, melyek mégis csak keresztényeknek nevezik magukat, mily egészen új élet támadna az állami és közéletben! Ekkor a nagyravágyás és önzés politikájának s vele együtt a háborúnak, a kereszténység ezen kiáltó ellenmondásának is meg kellene szünnie. Ekkor a törvény és jogszerinti minden alárendeltség mellett szabadság és a társadalmi állások elkerülhetlen különbsége mellett egyenlőség és az osztályok kibékülése jőne létre. Ekkor aztán egyesíteni fogná az emberek szívét a keresztényi szeretet és részvét, és a társadalom is elismerné, hogy a nyereség és hírnévnél, az élvezet és gyönyöröknél, a gazdagságnál és fényüzésnél magasztosabb javakat kell nagyra becsülni. És a lelkiismeret dolgaiban megszűnnének a czivodások, melyeket a nyomorult dogmatikai szórszálhasogatások okoznak, s szabadság és gyakorlatias keresztény cél lépne előtérbe. Fájdalom, még csak képzelnünk sem lehet, hogy az Isten országa valaha, vagy legalább a mi időnkben a maga teljességében eljőjön a földre. Az eszmény és valóság közt mindig mély űr fog fenmaradni, s a fény és sötétség, a jóság és gonoszság között a harc tartani fog mind az időknek végezetéig. Mindazáltal ezen ország nem üres ábrándkép, mint a délibáb, mely reményeinket csak csalogatja. Mireánk egyesekre nézve ez ország eljövetele nem más, mint az Istennel való kibékülés és közösségnek, a nemzetekre nézve pedig szellemi erőik növekedésének és a tökéletesedésben előrehaladásuk és felvirágzásuknak tudata. Ezen ország nem jó zaj, szélvész és tűz között, hanem néma csendben, igen lassan, bár minden próféta és szent sohajtozott eljövetele után. Sem emberi törekvés és erős küzdés nélkül nem fog eljöni s épen azért az önök egyháza és önök számára magasztosabb missiot nem gondolhatok, mint hogy Isten országát hazájukban megvalósulásra segítsék. Azért egyházuknak nemcsak hitnézeteik terjesztésére kell szoritkoznia, hanem arra kell törekednie, hogy a jót győzedelmeskedni, a rosztat pedig legyőzni segítse. Semmiféle szellemi érdeknek nem szabad előtte idegennek lenni, semmiféle alkalmat nem szabad elmulasztani, mely által a nép valódi erkölcsi erejét élesztheti. Valóban az önök egyházára e korban nagyszerű feladat várakozik. Önöknek ki kell benső erőiket és szent érzelmeiket teljes mértékben fejteni. Önöknek Jézus tiszta szent vallását, az isten- és emberszeretetet honfiaik között mindenfelé apostoli buzgósággal kell terjeszteni. És ebből ho-

vatovább mind nagyobb fény, az isteni áldásnak fénye árad el, és e fényben nem fogunk többé a mult szomorú állapotokra gondolni, a talány meg lesz fejtve, s minden világi ellenmondás az Isten országában megoldását leli. Barátim! nekünk nem szabad remény és bizalom nélkül tekintenünk a jövőbe. A kereszténység folytonos előrehaladásába és az Isten országának e földön való szünet nélküli növekedésébe vetett hitnek megszűnni nem szabad. Napjainkban mindent elemeire bont fel a kutató elme, de az elemzést újraalkotás, a szétbontást egyesítés követi. S fődolog az, hogy mi önmagunkban a legfőbb életelemet birjuk, t. i. legyen bennünk erő és készség az Isten művét munkálni, a mig nappal vagyon.

VIII.

Dávid Ferencz emlékezete.

(1579—1879.)

Pályadíjt nyert óda.

Az unitárius hitalapító mártir halála háromezázadik évfordulója ünnepére írta

MURÁNYI F. SÁNDOR, szavalta Várady Károly

a zsinat másod napján.

Jelige. Minden eszmének meg volt keresztfája.
Br. E Ő t v ű s.

Ébredj álmaidból, Déva vára!
Nem hallod-é a riadót? . . .
A hosszú bánat-éjszakára
Egy szép, dicső nap viradott.
Derülj velünk kevély örömré,
Köritse fény zord sziklaföd;
Kit oly rég fed hérczed göröngye:
Ma dal, hozsánna zengi őt!

Ébredjeték, ti szent romok, hol
Ő, a merész, kiszenvedett;
Börtönre vetve a vakoktól,
Mivel nekik fényt hirdetett.
Fel, fel . . . örömré, diadalra!
Imé: kigyúlt a hajnalég;
Megtörve már az éj hatalma,
Völgy és halom fényárban ég!